

Sygn. akt IX Ca 527/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 listopada 2013 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie IX Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Agnieszka Żegarska
Sędziowie:	SSO Jolanta Strumiłło (spr) SSO Mirosław Wieczorkiewicz
Protokolant:	sekr. sądowy Ewelina Gryń

po rozpoznaniu w dniu 5 listopada 2013 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z powództwa H. G.

przeciwko P. G. i M. S.

o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej, a rzeczywistym stanem prawnym

na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w Olsztynie z dnia 19 kwietnia 2013 r., sygn. akt X C 212/10

uchyla zaskarżony wyrok w całości i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Olsztynie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach procesu za instancję odwoławczą.

Sygn. akt IX Ca 527/13

UZASADNIENIE

Powód H. G. wniósł przeciwko P. G. i M. S. pozew o nakazanie dokonania w dziale II księgi wieczystej KW nr (...) prowadzonej w Sądzie Rejonowym w Olsztynie dla nieruchomości położonej w (...) gm. Ś. w miejsce ujawnionych jako współwłaścicieli P. G. i M. G. wpisu prawa własności tej nieruchomości na rzecz: H. G. w części 15/96, A. G. (1) w części 15/96, P. G. w części 27/192, M. S. w części 27/192, S. O. w części 4/96, R. G. w części 4/96, A. O. w części 4/96.

W uzasadnieniu pozwu oraz w kolejnych pismach procesowych podano, iż wskazane osoby są uprawnione do dziedziczenia gospodarstwa rolnego na podstawie art. 1059 kc. Umowa o przeniesienie własności i posiadania gospodarstwa rolnego bowiem jest umową nieważną. W związku z tym gospodarstwo należące do A. i L. G. podlegało dziedziczeniu ustawowemu.

Pozwani P. G. i M. S. w toku całego procesu wnosili o oddalenie powództwa.

Sąd Rejonowy w Olsztynie wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2013 roku, sygn. akt X C 212/10 oddalił powództwo, odstąpił od obciążania powoda kosztami procesu i zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Olsztynie na rzecz pełnomocnika procesowego powoda radcy prawnego L. O. kwotę 3.600 zł powiększoną o należy podatek VAT tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu przed Sądem Rejonowym w Olsztynie.

Sąd Rejonowy ustalił, iż gospodarstwo rolne położone w miejscowości K., którego współwłaścicielami są pozwani, posiada urzędową księgę wieczystą nr OL (...). Własność tego gospodarstwa pozwani nabyli na podstawie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po ich ojcu W. G. (1), które zapadło w sprawie I Ns 1266/99. Ojciec pozwanych nabył natomiast przedmiotowe gospodarstwo na podstawie umowy o przekazaniu własności i posiadania zawartej w dniu 25 kwietnia 1980 r. z rodzicami L. i A. G. (2).

Po babce pozwanych L. G. zmarłej w dniu 20 marca 1999r. przeprowadzone zostało przed tutejszym Sądem postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku w sprawie o sygn. X Ns 147/09, w którym nie zawarto rozstrzygnięcia w przedmiocie dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Wszczęte, w wyniku zawiadomienia z urzędu, przez Sąd dochodzenie w przedmiocie podrobienia podpisu A. G. (2) zostało umorzone. Powód dwukrotnie występował o stwierdzenie nieważności umowy z dnia 25 kwietnia 1980 r. Pierwsza sprawa o sygn. akt I C 599/09 Sądu Okręgowego w Olsztynie została umorzona, w drugiej sprawie o sygn. akt I C 564/10 w dniu 4 czerwca 2012 r. zapadł wyrok oddalający powództwo i sprawa ta jest prawomocna.

Sąd Rejonowy podkreślił, iż nieważność umowy o przekazaniu własności i posiadania gospodarstwa, zawartej w dniu 25 kwietnia 1980 r., na czym opierała się cała konstrukcja prawna pozwu, nie została w żaden sposób wykazana. Istotne jest natomiast, że w sprawie o sygn. akt I C 564/10 w dniu 4 czerwca 2012 r. zapadł wyrok oddalający powództwo o ustalenie nieważności tej umowy. Moc wiążąca orzeczenia merytorycznego, określona w art. 365 § 1 k.p.c. może być brana pod uwagę w zasadzie tylko w innym postępowaniu sądowym niż to, w którym je wydano. Orzeczenie takie uzyskuje wszak moc wiążącą z chwilą uprawomocnienia się, a więc w momencie definitywnego zakończenia postępowania. Sąd I instancji stwierdził, powołując się na orzeczenia Sądu Najwyższego, iż w kolejnym postępowaniu, w którym pojawia się dana kwestia, nie podlega ona już ponownemu badaniu. Związanie orzeczeniem oznacza niedopuszczalność nie tylko dokonywania ustaleń sprzecznych z nim, ale nawet przeprowadzania postępowania dowodowego w tym zakresie. Owo związanie treścią prawomocnego orzeczenia wyraża nakaz przyjmowania przez wskazane w przepisie art. 365 § 1 k.p.c. podmioty, że w objętej nim sytuacji stan prawny przedstawiał się tak, jak to wynika z sentencji wyroku. Podmioty te są związane dyspozycją konkretnej i indywidualnej normy prawnej wywiezionej przez sąd z przepisów prawnych zawierających normy generalne i abstrakcyjne w procesie subsumcji określonego stanu faktycznego.

Wobec ustalenia, że umowa przekazania gospodarstwa rolnego była ważna, w ocenie Sądu Rejonowego strona powodowa nie była w stanie przedstawić postanowień spadkowych stwierdzających nabycie przedmiotowego gospodarstwa rolnego. Dla wykazania, bowiem legitymacji czynnej w omawianej sprawie postanowienie spadkowe bez tego osobnego rozstrzygnięcia nie jest wystarczające, Sąd rozpoznający powództwo z art. 10 u.k.w.h. dysponując dowodem, że ktoś inny, niż osoba żądająca wpisu może być spadkobiercą, nie może uwzględnić powództwa, bowiem uwzględniając je nie doprowadzi do ustalenia rzeczywistego stanu prawnego w księdze wieczystej. Z uwagi na powyższe Sąd Rejonowy postanowił żądanie powodów oddalić oraz odstąpić na podstawie art. 102 kpc od obciążania powoda kosztami procesu w całości.

Sąd Rejonowy stwierdził bowiem, iż powód jest osobą starszą, cierpiącą na szereg schorzeń. Z uwagi na wynik procesu, Sąd przyznał pełnomocnikowi reprezentującemu powoda z urzędu wynagrodzenie w wysokości ustalonej na podstawie § 2 ust. 3, 3 ust.2 oraz 7 pkt 8 w związku z § 15 i 16 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

Od powyższego wyroku apelację złożyła strona powodowa zaskarżając zapadły wyrok w części tj. w pkt 1. Pełnomocnik powoda zapadłemu rozstrzygnięciu zarzucił:

1) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na treść wydanego w sprawie orzeczenia tj. art. 365 w zw. z art. 366 kpc poprzez błędne jego zastosowanie i oparcie rozstrzygnięcia na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 4 czerwca 2012 roku, sygn. akt I C 564/10, co w konsekwencji doprowadziło do nierozpoznania istoty sprawy, czyli nieprzeprowadzenia postępowania dowodowego zmierzającego do wyjaśnienia czy umowa przekazania własności i posiadania nieruchomości, której dotyczy niniejsza sprawa, jest ważna, podczas gdy wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie nie skutkuje uznaniem, iż roszczenie powoda objęte jest powagą rzeczy osądzonej,

2) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na treść wydanego w sprawie orzeczenia tj. art. 195 kpc poprzez jego niezastosowanie i w konsekwencji niezawiadomienie przez Sąd wszystkich osób występujących w charakterze stron, których łączny udział w sprawie jest konieczny.

Podnosząc powyższe zarzuty pełnomocnik powódki wniósł o zmianę wyroku i nakazanie dokonania w dziale II księgi wieczystej KW nr (...) prowadzonej w Sądzie Rejonowym w Olsztynie dla nieruchomości położonej w K.w gm. Ś. w miejsce ujawnionych jako współwłaścicieli P. G.i M. G.wpisu prawa własności tej nieruchomości na rzecz: H. G.w części 15/96, A. G. (1)w części 15/96, P. G.w części 27/192, M. S.w części 27/192, S. O.w części 4/96, R. G.w części 4/96, A. O.w części 4/96.

Ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Ponadto o zasądzenie od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Olsztynie na rzecz pełnomocnika procesowego powoda L. O. kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym, według norm przepisanych wraz z należnym podatkiem VAT.

Odpowiedź na apelację wniósł pełnomocnik pozwanych wnosząc o oddalenie apelacji w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna i podlegała uwzględnieniu w zakresie wniosku o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Zasadniczo ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego były prawidłowe.

Niemniej jednak, biorąc pod uwagę przedmiot postępowania, należało uznać że postępowanie przed Sądem I instancji wymaga powtórzenia i dokonania oceny materiału dowodowego, gdyż taka w ogóle nie została przez Sąd poczyniona oraz ustalenia wszystkich okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Powszechnie przyjmuje się, że moc wiążąca prawomocnego orzeczenia sądu charakteryzuje się dwoma aspektami. Pierwszy aspekt (prawomocność w sensie pozytywnym) oznacza, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak to przyjęto we wcześniejszym prawomocnym wyroku, co gwarantuje poszanowanie dla orzeczenia sądu ustalającego lub regulującego stosunek prawny stanowiący przedmiot rozstrzygnięcia. Określone w art. 365 § 1 k.p.c. związanie stron, sądów oraz innych organów i osób treścią prawomocnego orzeczenia wyraża nakaz przyjmowania przez nie, że w objętej nim sytuacji stan prawny przedstawiał się tak, jak to wynika z sentencji wyroku. Natomiast negatywna strona prawomocności materialnej polega na wykluczeniu możliwości ponownego rozpoznania sprawy między tymi samymi stronami co do tego samego przedmiotu. Jest to negatywna przesłanka procesowa, określana jako powaga rzeczy osądzonej, czyli *res iudicata*, która została uregulowana w art. 366 k.p.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, LEX nr 345525 oraz z 23 czerwca 2009 r., II PK 302/08, LEX nr 513001, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2011 r., sygn. akt I UK 191/10).

Zgodzić należy się z pełnomocnikiem powoda, stojącym na stanowisku, iż wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 4 czerwca 2012 roku, sygn. akt I C 564/10, na który powołuje się w swym uzasadnieniu Sąd Rejonowy nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej w zakresie przesądzenia o ważności umowy przeniesienia własności przedmiotowego gospodarstwa rolnego. Do takiego wniosku skłania fakt, iż powództwo w tamtejszym postępowaniu zostało oddalone z powodu braku pełnej legitymacji procesowej, a nie z powodu merytorycznej oceny zgromadzonego materiału dowodowego.

We wskazanej bowiem sprawie Sąd Okręgowy w Olsztynie zajmował się ustaleniem kwestii ważności umowy przekazania gospodarstwa rolnego zawartej w dniu 25 kwietnia 1980 roku. Z uzasadnienia wyroku wynika, iż powództwo to zostało oddalone ze względu na nieudowodnienie przez powoda nieważności wskazanej umowy. Natomiast wyrok ten nie uprawomocnił się, gdyż rozpoznający apelację od niego Sąd Apelacyjny w Białymstoku wprawdzie podzielił pogląd Sądu I instancji co do zasadności oddalenia powództwa, jednakże nie podzielił podanych w uzasadnieniu powodów jego oddalenia. Sąd ten stwierdził bowiem, iż powództwo powinno zostać oddalone, jednakże ze względu na brak legitymacji procesowej pozwanych w tamtejszej sprawie.

W uzasadnieniu przeczytać możemy, iż w związku z tym, iż powód dochodził w pozwie unieważnienia umowy przekazania gospodarstwa rolnego między małżonkami L. i A. G. (2), a ich synem W. G. (2), rozstrzygnięcie sporu powinno toczyć się z udziałem wszystkich kontrahentów przedmiotowej umowy, a skoro osoby te już nie żyją, z udziałem ich spadkobierców prawnych, z uwagi na istniejące w przedmiotowej sprawie współuczestnictwo konieczne określone w przepisie art. 72 § 2 kpc.

Ponadto Sąd II instancji podkreślił, iż oddalenie powództwa z powodu wskazanego powyżej, nie stanowi przeszkody do ponownego jego wytoczenia pomiędzy stronami właściwie ukształtowanymi.

Powyższe zdaniem tut. Sądu Okręgowego powoduje, iż w niniejszej sprawie nie można mówić o powadze rzeczy osądzonej, gdyż kwestia ewentualnej ważności bądź nieważności wskazanej umowy przeniesienia własności nie została pomiędzy stronami w żadnej sposób rozstrzygnięta. Wyrok bowiem Sądu I instancji, przed którym toczyła się sprawa o ustalenie nieważności tej umowy był wadliwy ze względu na nieusunięte braki w zakresie legitymacji stron, co podkreślał Sąd Apelacyjny w Białymstoku rozpoznający apelację od tego wyroku, a tym samym ustalenia tegoż Sądu nie są wiążące dla którejkolwiek ze stron.

Przyznać także należało, dzieląc liczne orzecznictwo Sądu Najwyższego, iż wprawdzie przedmiotem prawomocności materialnej jest ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły, co powoduje, iż Sąd przy wydaniu wyroku nie jest związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w niej wyroku (wyrok SN z dnia 21 czerwca 2007 r., IV CSK 63/07, Lex nr 485880). Jednakże zawarte w uzasadnieniu orzeczenia motywy rozstrzygnięcia mogą mieć znaczenie dla ustalenia zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia, czyli granic prawomocności materialnej orzeczenia w rozumieniu art. 365 § 1 (por. wyrok SN z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06, OSNC-ZD 2008, nr A, poz. 20). Wskazać także należy, iż powaga rzeczy osądzonej zachodzi, jeśli w sprawie uprzednio osądzonej prawomocnym wyrokiem oraz w sprawie później wniesionej występują tożsamość stron oraz identyczność przedmiotów rozstrzygnięcia. Natomiast pod względem przedmiotowym zakres powagi rzeczy osądzonej wyznaczony jest zakresem rozstrzygnięcia nie zaś żądania zgłoszonego przez powoda (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 lutego 2013 r. I ACz 99/13).

Taką sytuację mamy w niniejszej sprawie, gdzie pomimo istnienia wyroku oddalającego powództwo o uznanie umowy za nieważną, należy sięgnąć do powodów jego oddalenia zawartych w uzasadnieniu wyroku kończącego postępowanie, czyli wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku.

Z uzasadnienia tegoż wyroku wynika natomiast, iż Sąd procedując w przedmiotowej sprawie nie zajmował się oceną ważności przedmiotowej umowy ani sprawą meriti, a jedynie przy wstępnej analizie sprawy dostrzegł uchybienie związane z legitymacją procesową stron, a to skutkowało koniecznością oddalenia powództwa.

Natomiast od ustalenia kwestii ważności wskazanej powyżej umowy zależy krąg osób uprawnionych do dziedziczenia przedmiotowej nieruchomości rolnej, a tym samym w późniejszym etapie ewentualna konieczność uzgodnienia stanu księgi wieczystej tej nieruchomości rolnej z rzeczywistym stanem prawnym czyli kwestie będące przedmiotem niniejszego postępowania.

W tych warunkach, Sąd Okręgowy uznał, że zaskarżone orzeczenie wymaga uchylecia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, z uwzględnieniem wyżej wymienionych kierunków postępowania czyli przede wszystkim Sąd Rejonowy powinien zająć się zgromadzeniem, a następnie dokonaniem oceny materiału dowodowego w kontekście ważności umowy przeniesienia własności z dnia 25 kwietnia 1980 roku.

Sąd winien również dokonać zawiadomienia wszystkich osób występujących w charakterze stron, których łączny udział w sprawie jest konieczny.

Biorąc powyższe pod uwagę na podstawie art. 386 § 4 kpc. Sąd Okręgowy orzekł jak w wyroku.